

ve Katâi' mahalleleri yanında Kahire'nin kuruluşu hakkında da bilgi vermiştir. Fâtımî dönemi tarihçilerinden Müsebbihî'nin (ö. 420/1029) *Aḥbâru Mısr* (Kahire 1978) adlı meşhur tarihi de aslında bir hitattır. Ancak İbn Hallikân'ın 13.000 varak hacminde bir eser olduğunu kaydettiği (a.g.e., II, 378) bu önemli kitabın sadece 414-415 (1023-1024) yılları olaylarını anlatan kırkinci bölümü günümüze ulaşmıştır. Kudâi ise (ö. 454/1062) aynı sahada *el-Muḥtâr fi zikri'l-ḥiṭat ve'l-âşâr* adlı eseri kaleme almıştır. Bu kitap zamanımıza kadar gelmemiş olmakla birlikte Kalkaşendî, Makrîzî, İbn Tağrıberdî ve Süyûtî gibi müelliflerin yaptıkları alıntılardan tanınmaktadır. Daha sonra Muhammed b. Berekât b. Hilâl en-Nahvî (ö. 520/1126) Mısır'ın topografyası hakkında bir hitat yazmış, ancak bu kitap da günümüze ulaşmamıştır; Makrîzî onun bu eserinden övgüyle bahseder (*el-Ḥiṭat*, I, 5). Fâtımîler döneminin son hitat müellifi Cevvânî'dir (ö. 588/1192). Pek çok eseri bulunan müellif, *en-Nuḩat li-mu'cemi mâ eşkele mine'l-ḥiṭat* adlı zamanımıza intikal etmeyen eserinde Kahire'nin tarihinden ve izi kalmamış ya da harap olmuş yapılarından bahseder.

Fâtımî yönetimine son veren Eyyübîler'in yine Kahire'yi merkez yapmalarına ve burada meşhur saray kompleksi Kal'atü'l-cebel ile çok sayıda medrese vb. yapı inşa ettirmelerine rağmen Mısır'da hüküm sürdükleri 1171-1250 yılları arasında Mısır ve Kahire hakkında kitap yazılmamıştır. Onların yerini alan Memlûkler döneminde bu konuda temayüz edenlerin ilki, *er-Ravzatü'l-behiyyetü'z-zâhire fi ḥiṭatü'l-Mu'izziyetü'l-Kâhire* adlı eserini müellifi olan Muhyiddin İbn Abdüzzâhir'dir (ö. 692/1293). Kalkaşendî, Makrîzî ve İbn Tağrıberdî'nin önemli kaynaklarından birini teşkil eden *er-Ravzatü'l-behiyye* günümüze ulaşmamıştır. İbn Abdüzzâhir'den sonra *İkâz ü'l-müteğaffil*'i kaleme alan İbnü'l-Mütevvec ez-Zübeyrî (ö. 730/1330) gelmektedir. Daha sonra yetişen en meşhur üç hitat müellifinden birincisi İbn Dokmak'tır (ö. 809/1407). *el-İntişâr li-vâsiṭati'ikdi'l-emşâr* (Mısır 1309) adını taşıyan kitabının sadece dördüncü ve beşinci cüzleri zamanımıza intikal etmiştir. İkinci müellif Evhadî ise (ö. 811/1408) Kahire ve buradaki binalar hakkında hacimli bir çalışma yaparak müsveddesini hazırlamış, hatta bir kısmını temize dahi çekmişti; ancak eser daha sonra kaybolmuştur. Sehâvî hocası İbn Hacer el-Askalânî'ye (ö. 852/1449) is-

tinaden, bu tarihçilerin üçüncüsü ve en meşhuru olan Makrîzî'nin (ö. 845/1442), Evhadî'nin kaybolan müsveddelerini ele geçirip temize çektikten sonra bazı ilâveler yaparak kendine mal ettiğini ileri sürer (*ed-Ḍav'ü'l-lâmi'*, I, 358; II, 22, 23). Ancak bu ağır itham kabul görmemekte ve daha çok Makrîzî'nin Evhadî'nin eserinden faydalandığına ve belki de çağdaşı olduğu için ismini vermekten kaçındığına inanılmaktadır. İlim adamları tarafından müslüman Mısır tarihçilerinin şeyhi sayılan Makrîzî'nin Mısır ve özellikle Kahire hakkındaki hitat yazımında zirveye ulaştığı kabul edilir (bk. el-HİTATÜ'L-MAKRİZİYYE).

Mısırlı ilim ve devlet adamı Ali Paşa Mübârek (ö. 1893), *el-Ḥiṭatü't-Tevfikıyyetü'l-cedîde* adını taşıyan yirmi ciltlik eserini (Bulak 1306) hazırlarken Makrîzî'nin *el-Ḥiṭat*'ını örnek almıştır. Müellif kitabının ilk altı cildini Kahire'ye, VII. cildi İskenderiye'ye, VIII-XVII. ciltleri Mısır'ın belli başlı diğer şehirlerine, XVIII. cildi Nil mikyalarına, XIX. cildi baraj ve sulama kanallarına, son cildi de ölçü, tartı ve para birimlerine ayırmıştır. Yine çağdaş tarihçilerden Muhammed Kürd Ali (ö. 1953) *Ḥiṭatü's-Şâm* adlı üç ciltlik (altı cüz) eserinde (Dimaşk 1343-1347) Suriye, Sâlih Ahmed el-Alî de *Ḥiṭatü'l-Başra* (Bağdat 1406/1986) adındaki kitabıyla Basra için aynı çalışmayı yapmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 112; Makrîzî, *el-Ḥiṭat*, I, 1-5; a.e.: *Description topographique et historique de l'Égypte* (trc. U. Bouriant), Paris 1900 → (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, mütercimim önsözü, s. 7-12; a.mif., *Müsevedetü Kitâbi'l-Mevâ'iz* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), London 1416/1995, neşredenim mukaddimesi, s. 7-22; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 91, 378; VI, 107; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr* (nşr. Hasan Habeşî), Kahire 1392/1972, II, 406; Sehâvî, *ed-Ḍav'ü'l-lâmi'*, I, 358; II, 22-23; Keşfü'z-zunûn, I, 715-716; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 585, 733; II, 36-38, 434; a.mif., "Makrîzî", *IA*, VII, 206-208; M. Abdullah İnân, *Mısrü'l-İslâmiyye*, Kahire 1933, s. 35; L. Massignon, "Explication du plan de Kufa", *Arts et archéologie* (1935), s. 35-60; A. Raymond, "La localisation des bains publics au Caire", *BEO*, XXX (1978), s. 347-360; Eymen Fuâd Seyyid, "Mülâhazât havle te'lîfi Ḥiṭati'l-Makrîzi", *MMMA* (Kahire), XXVI (1980), s. 13-36; Cl. Cahen, "Kḥiṭat", *Et*² (Fr.), V, 23; P. Crone, "Kḥiṭta", a.e., V, 23; F. Rosenthal, "al-Makrîzi", a.e., VI, 177-178. İSMAIL YİĞİT

el-HİTATÜ'L-MAKRİZİYYE

(الخطط المقرزية)

Memlûklü tarihçisi Makrîzî'nin

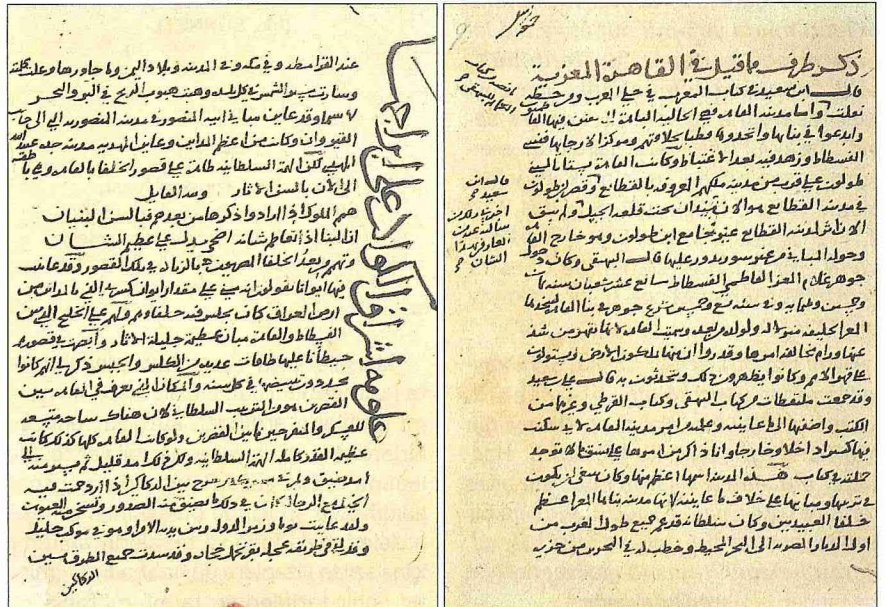
(ö. 845/1442)

Mısır topografyası

ve tarihi hakkındaki eseri.

Asıl adı *el-Mevâ'iz ve'l-i'tibâr bi-(fi) zikri'l-ḥiṭat ve'l-âşâr* olup "hitat" türü kitapların en ünlüsüdür ve daha sonra bu alanda yapılan çalışmalara örnek ve kay-

Makrîzî'nin *el-Ḥiṭatü'l-Makrîziyye* adlı eserinden iki sayfa (TSMK, Hazine, nr. 1472, vr. 9^{ab})

nak teşkil etmiştir. Müellifin verdiği bilgilerden 820-840 (1417-1437) yılları arasında kaleme alındığı öğrenilmektedir (I, 286; II, 463).

Makrîzî eserini, Mısır tarihiyle ilgili dağınık bilgileri bir araya toplamak, Mısır halkının durumunu anlatmak, halen mevcut olan veya kaybolmuş eserlerin bilinmesini sağlamak, Kahire'nin İslâm dünyasının siyasî ve kültürel merkezi olduğu dönemde ulaştığı medeniyet seviyesini yansıtmak amacıyla yazdığını ve yedi bölüm halinde (1. Ülkenin coğrafyası, Nil nehri, dağları, vergi sistemi; 2. Bazı şehirlerin tasviri ve buralarda yaşayan halklar; 3. Fustat'ın tarihi ve burada valilik yapanlar; 4. Kahire'nin tarihi, halifeler ve yaptırdıkları eserler; 5. Kendi zamanındaki Kahire'nin tasviri; 6. Kal'atülcebel; 7. Mısır'ın harap olmasının sebepleri) tertip ettiğini belirtmektedir (I, 3-4). Ancak müellif, *İğâsetü'l-ümme bi-keşfi'l-ğumme* adlı risâlesinde yedinci bölümde yazmayı planladığı konuyu daha geniş biçimde ele aldığı için *el-Hıta't*'ta bu bölümü yazmaktan vazgeçmiş olmalıdır (*Müsevedetü Kitâbi'l-Mevâ'iz*, neşredeninin mukaddimesi, s. 65-66).

Kahire'nin tarihî topografyası hakkında verilen bilgiler çok önemlidir. Şehrin civarı, kapıları, semtleri, mahalleleri, sokakları, geçitleri, pazarları, cami, medrese, han, hamam, köşk, saray, hazine, hapishane gibi sivil ve resmî binaları, çarşı, köprü ve önemli evleri ayrı birer başlık altında anlatılmaktadır.

Eserde Nil nehrinin çıkış yeri, özellikle, üzerindeki köprüler, oluşturduğu halıçlar, ayrıca ehramlar, Fustat, Kahire ve İskenderiye dışındaki diğer şehirler, dağlar ele alınmış; ülkenin arazisi ve şer'î bakımından taksimi, vergiler, vergi sistemi ve bu sistemin Fâtımîler dönemindeki idaresiyle ilgili hususlar açıklanmıştır. Dinî hayat, cuma ve bayramlar, hac mevsimi ve hac kâfileleri, mezhepler ve akîdeler, ülkedeki yahudî ve hristiyanlar, bunların inançları, ibadet yerleri hakkında bilgi verilmektedir. Fâtımîler, Eyyûbîler ve Memlûkler, bu dönemlerdeki halife ve sultanlar, divanlar, daha çok resmî maksatlar için kullanılan çeşitli "kâa" ve "durkâa"lar (bk. EV), kasırlar ve bunların içinde yer alan birimler kendi özel isimleriyle birlikte açıklanmaktadır. Eserde ayrıca Fâtımî halifeleri, çeşitli savaşlar, Fâtımîler devrindeki teşrifat kuralları, hazine ve devlet memurlarına dair bilgiler verilmektedir. Fâtımî eserleri, Fustat va-

lileri, Tolunoğulları ve İhşîdîler hakkındaki bilgiler ayrıntılı olmamakla birlikte önemlidir. Eyyûbî ve Memlûklü tarihiyle ilgili anlatılanlar ise başka kaynaklara göre çok muhtasardır. Eserde tarihe ve tarihî topografyaya dair konular iç içe ve çok defa da yorum yapılmadan ele alınmıştır. Bu hususlar hakkında bilgi verirken nisbet bakımından bir ölçü gözetilmediği görülür.

Makrîzî kitabına, konunun akışına uygun bir şekilde bazan uzun, bazan da kısa metinler halinde yaklaşık 200 âyetle 100 hadis yerleştirmiş (Ahmed Abdülmecîd Herîdî, II, 141-181), ayrıca zaman zaman atasözlerine ve deyimlere de yer vermiştir. Bu atasöz ve deyimlerden onun dünya görüşü, konulara ve insanlara yaklaşımı hususunda bir kanaat sahibi olmak, bu arada Mısır halkını oluşturan Arap, mevâî ve Kıptîler'le Suriye, Mısır ve Anadolu insanların karakterleri hakkında bir fikir edinmek mümkündür (I, 50). Makrîzî, geleceğe uygun biçimde sırası geldikçe şiirler vermeyi de ihmal etmemiş, genellikle bunların kimlere ait olduğunu da belirtmiştir.

Müellif mükemmel bir tarih koyma alışkanlığına sahiptir. Çok defa sadece yılları değil ayları da kaydetmiş ve hicretin ilk yılından başlayarak binlerce olayın meydana geliş ve yüzlerce binanın yapılaş tarihini vermiştir.

Eserin telifinde Makrîzî, kendi müşahede ve tesbitleri yanında yazılı ve şifahî olmak üzere başlıca iki tür kaynaktan faydalanmıştır. Yazılı kaynakları arasında çeşitli sözlükler, seyahatnâmeler ve edebî eserlerle tarih, coğrafya, hadis, tefsir, fıkıh, tasavvuf, akaid, felsefe, tıp, eczacılık, botanik ve çiftçilik kitapları yer almaktadır (M. Kemâleddin İzzeddin, s. 156-168). A. R. Guest, Makrîzî'nin *el-Hıta't*'ta zikrettiği ve faydalandığı eserler konusunda 1902'de etraflı bir çalışma yaptığı gibi Herîdî'nin hazırladığı olduğu üç ciltlik indeksin eser isimleri kısmında da bu konuya dair sıhhatli bilgiler bulunmaktadır (*Fihristü Hıta'tı Mısır*, II, 67-127). Bunlardan anlaşıldığına göre Makrîzî yaklaşık 380 eserden faydalanmış, 180 kadar müellifin ismini zikretmiş, elli civarında kitabın müellifini de belirtmemiştir. Bazan İbn Zülâk, İbn Saîd el-Mağribî, İbn Killis, İbn Memmâtî, Muhyiddin İbn Abdüzzâhir, Muhammed b. Yûsuf el-Kindî gibi müelliflerin beş altı eserini kullandığı veya adlarını bir münasebetle zikrettiği görülür. Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Belâzürî, Ali b. Hüseyin el-Mes'ûdî, Ebû'l-Fe-

rec el-İsfahânî, Bîrûnî, İbn Hallikân, İbn Hurdâzbih, Mâverdî, Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir, İbn Haldûn, İbn Fazlullah el-Ömerî gibi İslâm dünyasının tanınmış müellif ve tarihçileri bunların başlıcalarıdır. Özellikle Mısır'ın erken tarihi ve arkeolojisi konularında Ebû'l-Kâsım İbn Abdülhakem, Cevvânî, İbnü'l-Mütevvec ez-Zübeyrî ve İbn Abdüzzâhir'in eserlerine başvurmuştur.

Makrîzî ayrıca bazı âlimlerle bizzat görüşerek onların bilgilerinden de faydalanmıştır. Bazan okuduğu eserlerle ilgili önemli notlar düşüğü görülür; meselâ Kâdî el-Fâzıl'ın (ö. 596/1200) *Müteceddidâtü'l-havâdis*'inin doğrudan müellif nüshasından faydalandığını belirtmektedir (I, 249-250, 281). Fâtımîler dönemi teşrifati, saray hayatı ve geleceği konusunda İbnü't-Tuveyr el-Kayserânî'ye sık sık atıflarda bulunur. Onun kaynak zikretmedeki dikkati kitabının değerini ve güvenilirliğini arttırmış, bu arada büyük çoğunluğu günümüze intikal etmemiş olan kaynaklar hakkında verdiği bilgiler bu eserlerin muhtevalarının öğrenilmesine imkân sağlamıştır.

Müellifin faydalandığı ve yirmiden fazla yerde adını andığı son hitat müellifi, Mısır ve Kahire'nin tarihî topografyasıyla ilgili bilgiler aldığı *İkâzül-müteğaffil ve itti'âzül-müte'emmil* adlı eserin sahibi İbnü'l-Mütevvec ez-Zübeyrî'dir (ö. 730/1330). Makrîzî, İbnü'l-Mütevvec'den sonra gelen iki hitat müellifinin eserlerinden faydalandığı halde isimlerini zikretmemiştir. Bunlar, kitabının sadece bir kısmı zamanımıza ulaşan İbn Dokmak ile (ö. 809/1407) Evhadî'dir (ö. 811/1408). *el-Hıta't*'ta sayılan kaynakların bir kısmından Makrîzî gibi bu müellifler de istifade etmiştir. Sehâvî (ö. 902/1497), hocası İbn Hacer'in kendilerine, Makrîzî'nin genç yaşta ölen Evhadî'nin geride bıraktığı müsveddeleri bazı ilâve ve değişikliklerle kendi eserine dahil ettiğini söylediğini kaydeder (*ed-Dav'ü'l-lâmî*, I, 358; II, 22, 23; *el-Fîlân bi't-tevbih*, s. 131). Bu itham sonraları pek çok tarihinin dikkatini çekerek tartışmalara yol açmış, fakat genellikle kabul görmemiştir. Cebertî, Makrîzî'nin eserinde birçok kitabı zikrettiğini, bunların çoğunun isminin dahi duyulmadığını kaydettiktedir (*Acâ'ibü'l-âşâr*, I, 6). Eserin telifi ve kaynakları hususundaki çeşitli değerlendirmeleri, kitabın müellif nüshasını yayımlayan Eymen Fuâd Seyyid yeniden ele alıp incelemiştir (*Müsevedetü Kitâbi'l-Mevâ'iz*, neşredeninin mukaddimesi, s. 67-89).

el-Hıtaṭü'l-Makrîziyye'nin, otuz beşi İstanbul kütüphanelerinde olmak üzere 170 civarında yazma nüshası tesbit edilmiştir. Eserin birden fazla telif safhası geçirdiği anlaşılmaktadır. Birinci telif safhasına ait bir müellif nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Hazine, nr. 1472). Eser ilk defa Bulak'ta iki cilt halinde yayımlanmış (1270/1853; tıpkıbasımı: Bağdad 1970; Beyrut, ts. [Dâru Sâdir]; Kahire 1987), daha sonra Fransız şarkiyatçısı Gaston Wiet, Bulak baskısını çeşitli nüshalarla karşılaştırarak kitabın tahkikli neşrine başlamışsa da tamamlayamamış, sadece beş cüz halinde I. cildinin 1-322. sayfaları arasını yayımlayabilmiştir (*Mémoires de l'Institut Français d'Archéologie Orientale*, nr. XXX, XXXIII, XLVI, XLIX, LIII [1911-1927]). *el-Hıtaṭü'l-Makrîziyye* yine Kahire'de, Bulak baskısı esas alınarak 1324-1326 (1906-1908) yıllarında iki cilt ve 1963'te üç cilt halinde yeniden basılmıştır; fakat her iki baskı da çok hatalıdır. Eser ayrıca bir defa da Beyrut ve Kahire'de yine üç cilt olarak yayımlanmıştır (1967-1968). Şarkiyatçılar, *el-Hıtaṭü'l-Makrîziyye*'de yer alan Mısır ve Kahire'nin coğrafi ve tarihî tasvirini, Kahire-Şam arasındaki yol, Mısırlı Kiptüler'in Hıristiyanlığı girmesi, havralar ve kiliseler gibi bazı kısımların metinlerini ayrı ayrı yayımlayıp Batı dillerine çevirmişlerdir (*Müsevvedetü Kitâbi'l-Mevâ'iz*, neşredeninin mukaddimesi, s. 89-94). Son olarak 1995 yılında Eymen Fuâd Seyyid, eserin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan, müellifinin ilâve, çıkarmave notlarının da yer aldığı ilk müsveddeyi uzun bir mukaddime ile birlikte tenkitli olarak neşretmiştir (bk. bibl.). Bu orijinal nüsha sayesinde Bulak baskısındaki bazı yanlışlar da düzeltilebilmiş-

tir. Kitabın I. cildinin (s. 2-397) büyük bir kısmı Urbain Bouriant ("Description topographique et historique de l'Egypte", *Mémoire de la mission archéologique française au Caire*, XVII/1-2, Paris 1895-1900) ve Paul Casanova ("Description historique et topographique de l'Egypte", *Mémoires de l'Institut Français d'Archéologie Orientale*, III-IV, Paris 1906-1920) tarafından Fransızca'ya tercüme edilmiş, K. Stowasser tarafından da Brill Yayınevi adına İngilizce tercümesine başlanmıştır. Ahmed Abdülmecid Herîdî, Makrîzî'nin *el-Hıtaṭü'l-Makrîziyye*'nin *Kitâbü'l-İntişâr*'ında (Bulak 1310/1893) geçen şahıs isimleri, tarihler, kitaplar, çeşitli metinler, âyetler, hadisler, atasözleri-deyimler, şiir kafiyeleleri ve yer isimleri için bir indeks hazırlamış, bu çalışması Institut Français d'Archéologie Orientale du Caire tarafından üç cilt halinde yayımlanmıştır (*Fihristü Hıtaṭü'l-Mısır, Fihristün taḥlîliyyün li-Kitâbey İbn Doqmâk ve'l-Makrîzi 'an Mısır [Kitâbü'l-İntişâr, Kitâbü'l-Hıtaṭ]*, *Index des Hıtaṭ index analytique des ouvrages d'Ibn Duqmâq et de Maqrîzi sur le Caire*, Institut Français d'Archéologie Orientale du Caire, Textes Arabes et Etudes Islamiques, Tome XX, I-III [Kahire 1983-1984]).

el-Hıtaṭü'l-Makrîziyye daha sonraki hitat türü eserler için bir model teşkil etmiştir. Meselâ Ali Paşa Mübârek'in *el-Hıtaṭü'l-Tevfikîyyetü'l-cedîde* adlı yirmi ciltlik eseri (Bulak 1304-1306) bunlardan biridir. Çağdaş tarihçilerden Muhammed Kürd Ali *Hıtaṭü's-Şâm* adlı üç ciltlik (altı cüz) eserinde (Dımaşk 1343-1347) Suriye, Sâlih Ahmed el-Ali *Hıtaṭü'l-Başara* (Bağdad 1406/1986) adlı kitabında Basra için aynı planı uygulamışlardır (diğer kitaplar ve müellifleri için bk. *Müsevvedetü Kitâbi'l-Mevâ'iz*, neşredeninin mukaddimesi, s. 24-31).

detü Kitâbi'l-Mevâ'iz, neşredeninin mukaddimesi, s. 24-31).

BİBLİYOGRAFYA :

Makrîzî, *el-Hıtaṭ*, I-II; a.mlf., *Müsevvedetü Kitâbi'l-Mevâ'iz* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), London 1416/1995, neşredeninin mukaddimesi, s. 1-104; Sehâvî, *ed-Ḍav'ü'l-lâmi'*, I, 358; II, 22, 23; a.mlf., *el-İlân bi't-teubiḥ*, s. 131; Şevkânî, *el-Bedrü'l-tâli'*, I, 81; Cebertî, *'Acâ'ibü'l-âşâr* (Bulak), I, 6; I. Krachkovski, *Târîḫü'l-edebl-i-coğrafiyyi'l-'Arabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Moskova-Leningrad 1957 → Kahire 1965, II, 484-486; Ayman Fuad Sayyid, "Remarques sur la composition des Hitat de Maqrizi d'après un manuscrit autographe", *Hommages à la mémoire de Serge Sauneron 1927-1976, II: Egypte post-pharaonique*, Cairo 1979, s. 231-258; a.mlf., "Mülâhazât havle telifi Hıtaṭü'l-Makrîzi", *MMMA* (Kahire), XXVI/2 (1980), s. 13-36; Brockelmann, *GAL*, II, 36-38; a.mlf., "Makrîzi", *IA*, VII, 206-208; Ahmed Abdülmecid Herîdî, *Fihristü Hıtaṭü'l-Mısır*, I-III, Kahire 1983-84; M. Kemâleddin İzzeddin, *el-Makrîzi mü'erriḥen*, Beyrut 1410/1990, s. 138-206; S. Fliedner, *'Ali Mubârak und seine Hitat*, Berlin 1990, s. 106-110; A. R. Guest, "A List of Writers, Books, and Other Authorities Mentioned by El Maqrizi in His Khitat", *JRAS* (1902), s. 103-125; Moustafa Bey Munir Adham, "Le Caire au XVe siècle d'après les données de Maqrizi", *Bulletin de la société royale de géographie d'Egypte*, XIII (1924-25), s. 131-180; Abdülkâdir Ahmed Abdülkâdir, "el-Makrîzî mü'erriḥu'd-diyârü'l-Mısrîyye ve âşâruhu'l-maḥtûṭa", *Âfâku's-sekâfe ve't-türâs*, VIII, Dubai 1415/1995, s. 108; Saïd Abdülfettâh el-Âşûr, "Edvâ' cedîde 'ale'l-müverriḥ Aḥmed b. 'Ali el-Makrîzi ve kitâbâtih", *'Âlemü'l-fikr*, XIV, Küveyt 1986, s. 457-463; K. Volders, "Ali Paşa Mübârek", *IA*, I, 340-341; Cl. Cahen, "Khitat", *EP* (Ing.), V, 22; Kâzım Yaşar Kopraman, "Ali Paşa Mübârek", *DİA*, II, 433-434.

MEHMET İPŞİRLİ

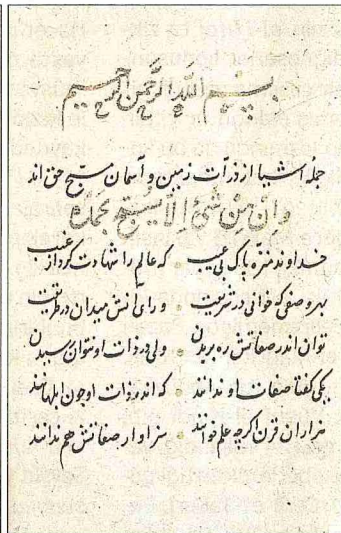
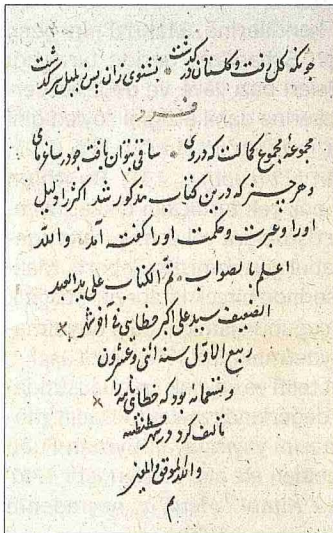
HİTÂYNÂME

(خطای نامه)

XVI. yüzyıl başlarında Çin'e giden Ali Ekber'in bu ülkeye dair yazdığı eser.

Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan Ali Ekber'in Mâverâünnehir veya Horasan'da yaşadığı, tüccar olduğu ve Çin'e gönderilen bir elçilik heyetinde yer aldığı, bulunduğu bölgenin Şeybânîler veya Safevîler tarafından işgali üzerine Osmanlı ülkesine göç ettiği tahmin edilmektedir (Aka, L/197 [1986], s. 605). Müellif muhtemelen XVI. yüzyıl başlarında Çin'e gitmiş, 1506-1508'lerde orada bulunmuş ve dönüşünde izlenimlerini kaleme alarak 1516'da Yavuz Sultan Selim'e, ardından da Kanûnî Sultan Süleyman'a sunmuştur.

Yirmi bir bölümden oluşan eserde Çin'in sınırları, merkezî idaresi, saltanat sistemi, yerleşim yerleri, iklimi ve coğrafi ya-

Hitayname'nin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 249)